

SLAAVILAISTA HEHKUTUSTA
Torstai 3.3.2022

Kuopion kaupunginorkesteri
Mihhail Gerts, kapellimestari
Risto-Matti Marin, piano

Vítězslava Kaprálová (1915–1940): Suite en miniature op. 1 (1930/35)

Preludi
Pastoraali
Kehtolaulu
Menuetti

Xaver Scharwenka (1850–1924): Pianokonsertto nro 1 B-molli op. 32 (1874)

Allegro patetico – Adagio – Allegro animato
Allegro assai
Allegro non tanto

Antonín Dvořák (1841–1904): Sinfonia nro 5 F-duuri op. 76 F-duuri (1875)

Allegro ma non troppo
Andante con moto
Allegro scherzando
Finaali (Allegro molto)

Löytöjä itäisessä Keski-Euroopassa

Vítězslava Kaprálová syntyi Brnossa taiteilijaperheeseen. Äiti oli laulaja ja isä kapellimestari ja säveltäjä, ja yhdessä he olivat perustaneet yksityisen musiikkiopiston kotikaupunkiinsa. Lahjakas tytär sai kotoa parasta mahdollista opetusta ja suuntasi jo 15-vuotiaana ammattiopintoihin Brnon konservatorioon, jossa hänen pääaineensa olivat sävellyks ja kapellimestarin opinnot.

Sittemmin Kaprálová jatkoi opintoja Prahassa ja vietti pitkiä aikoja Pariisissa, jossa **Bohuslav Martinů** otti nuoren lahjakkuuden suojeluksiinsa. Kaprálová saikin menestystä niin säveltäjänä kuin kapellimestarina jo varsin varhain 1930-luvulla, jolloin johti Tšekin filharmonista orkesteria, BBC:n orkesteria ja Pariisissa nimeämätöntä orkesteria, jotka kaikki esittivät hänen sävellyksiään.

Lopulta Kaprálová eli köyhää taiteilijaelämää Pariisin ullakoilla kuin suoraan **Puccinin** oopperasta *La Bohème*, aina sen surullista loppua myöten. Taiteilijayhteisöön kuului kirjailija **Jiří Mucha**, kuuluisan kuvataiteilijan poika, ja huhtikuussa 1940 Mucha ja Kaprálová menivät naimisiin. He pakenivat Saksan armeijaa Etelä-Ranskaan Montpellier'hen, jossa Kaprálová sairastui lavantautiin ja kuoli kesäkuussa vain 25-vuotiaana. Tänäkin kuultava orkesterisarja on alun perin pianoteos, jonka Kaprálová sävelsi Brnossa 16-vuotiaana ja orkestroi viisi vuotta myöhemmin. Sen kansallisromanttisesta hengestä poikkeaa ainoastaan sarjan aloittava Preludi, joka enteilee sitä modernimpaa tyyliä, johon tuottelias säveltäjä ehti syventyä ennen kuolemaansa.

Seuraava säveltäjälöytö on saksalaiseksi merkitty **Xaver Scharwenka**. Hän syntyi Preussissa silloisen Puolan mailla perheeseen, jossa isän suku oli Prahasta ja äidin syvältä Puolasta. Xaver soitti äitinsä johdolla pianoa 3-vuotiaasta, mutta pääsi oikeille soittotunneille vasta 15-vuotiaana perheen muutettua Berliiniin. Scharwenkasta tuli pianisti, säveltäjä ja opettaja (kuten veljestään Philipistä). Hänellä oli outona intohimona perustaa musiikkikouluja minne milloinkin joutui, ja niin niitä tuli perustettua Berliiniin ja New Yorkin lisäksi parille pienemmälle paikkakunnalle. Pianistina Scharwenka oli todellinen virtuoosi, jonka suosikkisäveltäjä oli

Chopin. Tämän musiikkiin hänen poikkeuksellisen pehmeäksi kehuttu sointinsa sopikin erinomaisesti. Scharwenkan soittoon voi tutustua äänitteillä, joita hän teki 1910-luvulla.

Hyvän kuvan Scharwenkan pianismista antavat myös hänen neljä pianokonserttoaan, josta ensimmäinen lienee suosituin. Se on vuodelta 1874, jolloin säveltäjä aloitti ensimmäisen laajan kiertueensa pianistina. Konsertto on sävelletty jonkinlaiseksi yleisön valloituskappaleeksi, ja pelottomasti säveltävä pianisti omisti sen **Franz Lisztille**.

Konsertossa on kolme osaa, mutta niiden rakenne ei ole ihan perinteinen, sillä mahtipontinen ensimmäinen osa rauhoittuu alttoviulujen johdattamana hitaaseen välikkeeseen, jonka jälkeen kerrataan alun sankarillinen osuus. Hidasta osaa ei konsertossa tämän kummemmin olekaan, sillä toinen osa, rondomuotoinen scherzo, keskittyy vikkellään briljanssiin ja kolmas osa palaa alun sankarillisiin tunnelmiin kerraten myös kaikuja sen hitaasta taitteesta. Konsertto edellyttää solistilta todella leijonamaista virtuoosisuutta ja on tyyllisesti jonkinlainen silta Chopinista **Rahmaninoviin**.

Samaan aikaan, kun nuori pianovirtuoosi Scharwenka hurmasi yleisöjä pianokonsertollaan, **Antonín Dvořak** yhä sinnitteli tilapäisissä muusikon hommissa. Hän soitti alttoviulua teatteriorkesterissa, polki urkuja eri kirkoissa ja sävelsi kamarimusiikkia ja sinfonioita saamatta tunnustusta. Vasta 33-vuotiaana, 1874, Dvořak sai ensimmäinen apurahan säveltäjänä. Seuraavan vuonna hänestä tuli isä, ja kesällä hän sävelsi kuudessa viikossa viidennen sinfoniansa. Se on säveltäjän laajassa tuotannossa eräänlainen vedenjakaja, sillä siitä katsotaan alkaneeksi hänen persoonallinen, kansallisromanttinen tyylinsä.

Sinfonian järjestysnumero ja sijainti teosluettelossa ovat sekavat. Alun perin Dvořak merkitsi sinfonian opusnumeroksi 24, mutta kustantaja luki sotkuista käsialaa huolimattomasti, ja niin se sai luvukseen 76, mikä on myöhemmin korjattu luvuksi 54. Pitkään sinfoniaa pidettiin säveltäjänsä kolmantena, mutta kun lopulta haluttiin kustantaa kaikki, mitä suosittu tšekkisäveltäjä oli kirjoittanut, huomattiin, että sinfonia olikin jo viides.

Sen ensimmäinen osa on kaihoisan lyyrinen ja onkin saanut niin monen kuulijan ajatukset määriläisiin maalaismaisemiin, että sitä ja samalla koko sinfoniaa on kutsuttu pastoraaliksi. Toinen, hidas osa voisi olla slaavilainen yösoitto tai mielteliäs ukrainalainen dumka, tanssi, jonka Dvořak teki kolme vuotta myöhemmin suosituksi kokoelmassaan Slaavilaisia tansseja. Iloinen scherzo alkaa suoraan hitaasta osasta, ja vasta neljännessä osassa sinfonia muuttuu suuren orkesterin sinfoniamusiikiksi ollen jonkinlainen harmoninen taistelu siitä, päästäkö a-mollista F-duuriin. Juonipaljastus ei toivottavasti pilaa nautintoanne, joten kerron: kyllä päästään, vaikka helppoa se ei ole.

Jatkuu seuraavalla sivulla

Mihhail Gerts, kapellimestari

Kansainvälisten virolaiskapellimestareiden tähtikaartin lukeutuva **Mihhail Gerts** opiskeli orkesterinjohtoa Viron Musiikkiakatemiassa, josta siirtyi jatko-opintoihin Berliinin *Hanns Eisler* -musiikkikorkeakouluun ja valmistui musiikin tohtoriksi. Kapellimestariopintojaan hän täydensi vielä Saksan Musiikkineuvoston stipendiaattina vuosina 2013–2017. Seitsemää kieltä sujuvasti puhuva Gerts pahoittelee sitä, ettei suomi kuulu hänen kielivalikoimaansa. Hän on syntynyt Etelä-Virossa, jossa kosketus suomen kieleen ei ollut niin elävä kuin pohjoisrannikolla vaikkapa Tallinnassa. Berliiniin asettunut Gerts tunnetaan myös kokeneena oopperakapellimestarina. Hän toimi Hagenin kaupunginteatterin ensimmäisenä kapellimestarina ja apulaismusiikinjohtajana vuosina 2015–2017 ja sitä ennen Viron kansallisoopperan residenssikapellimestarina vuosina 2007–2014.

Risto-Matti Marin, piano

Kuopion konservatoriosta Sibelius-Akatemiaan opinpolkunsa käynyt **Risto-Matti Marin** kuuluu maamme eturivin pianisteihin. Soolopianistina, solistina ja kamarimuusikkona Marin on kantaesittänyt lukuisia nykymusiikkiteoksia, kuten Matthew Whittalin pianokonserton *Nameless Seas*, joka on omistettu Angela Hewittille ja Risto-Matti Marinille (2017) sekä Alexander Culpon teoksen pianolle ja jousiorkesterille *Mundus Imaginalis* vuonna 2019. Marinin ensilevytykset uusista suomalaisista pianoteoksista otsikolla *Sixth Sense* (2018) ja romanttisista suomalaisteoksista otsikolla *Hidden Treasures* (2019) saivat Emma-ehdokkuudet parhaan klassisen albumin kategoriassa. Jälkimmäinen valittiin myös vuoden parhaisiin levyihin Helsingin Sanomien ja Music Finlandin listauksissa. Konsertoinnin ohessa vuonna 2010 musiikin tohtoriksi väitellyt Marin luennoi, pitää mestarikursseja, ja toimii tuntiopettajana Sibelius-Akatemiassa ja Lauttasaaren musiikkiopistossa Helsingissä.

© Maisteriviestintää/Minna Lindgren & Hannele Eklund